

† Π. ΑΘΑΝ. ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΥ

Οι Χριστιανοί μέσα στον κόσμο (Απομαγνητοφωνημένη ομιλία)

«Χριστιανοί... επί γης διατρίβουσιν, αλλ' εν ουρανῶ πολιτεύονται.»
(Προς Διόγνητον, ΒΕΠΕΣ 2, V, 9)

«Οι χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ ὡς μὴ καταχρώμενοι. παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου»
(Α' Κορ. 7, 31)

Ο Χριστιανός είναι ο εκλεκτός του Χριστού.

Ο αληθινός Χριστιανός, αγαπητοί μου, αισθάνεται πολύ μεγάλη τιμή και ευλογία από τον Θεό, γιατί γνώρισε τον Χριστό και γιατί είναι ένας εκλεκτός Του. Βέβαια είναι εκλεκτός με την έννοια ότι ο Χριστός τον διάλεξε για να γίνει πιστός. αλλά και ο πιστός, όχι λιγώτερο, όπως λέγει ο Μωυσής στο Δευτερονόμιο, διάλεξε τον Χριστό για Θεό του[1]. Έτσι λοιπόν όσοι ακολουθούν τον Χριστό λέγονται «κλητοί»[2], καλεσμένοι, «εκλεκτοί»[3], διαλεγμένοι, και «πιστοί»[4].

Το δίλημμα του Χριστιανού.

Όμως για πολλούς Χριστιανούς, που δεν έχουν βαθύνει σ' αυτήν την κλήση του Χριστού και που δέχονται την επίδραση του κόσμου, αυτή τη γοητεία -γοητεία από το γόηος, μάγος- αυτή τη μαγεία του κόσμου, με τα χρυσόχαρτά του -οπωσδήποτε γυαλίζει ο κόσμος, έχει μια λαμπερότητα. άλλο βέβαια ότι είναι χρυσόχαρτα και δεν είναι αληθινός χρυσός- για πολλούς Χριστιανούς όλα αυτά είναι άγνωστα, με αποτέλεσμα να μαγεύονται από τον κόσμο, να γοητεύονται. Αλλά από την στιγμή που ο Χριστιανός θα αρχίσει να γοητεύεται απ' αυτά που προσφέρει ο κόσμος, αυτομάτως βρίσκεται μέσα σε έναν προβληματισμό, και ο προβληματισμός αυτός είναι: πώς μπορώ εγώ ο Χριστιανός να σταθώ σαν Χριστιανός μέσα σ' έναν κόσμο, ο οποίος ασκεί διαρκώς επάνω μου έλξη και γοητεία;

Έτσι λοιπόν βλέπουμε να τίθεται ένα δίλημμα. γιατί πράγματι πολλές φορές είμαστε μοιρασμένοι ανάμεσα στον Χριστό και τον κόσμο. Πολλές φορές φθάνουμε σ' εκείνο το φοβερό -ακρότητα φυσικά- να είμαστε μόνο κατ' όνομα Χριστιανοί, ενώ στην πραγματικότητα ζούμε και

πολιτευόμαστε κατά κόσμον, έχοντας δυστυχώς ένα βαθύ κοσμικό φρόνημα. Είναι δε γνωστό ότι εκείνος ο οποίος έχει κοσμικό φρόνημα δεν μπορεί να λέγεται Χριστιανός. Λέγει σαφώς ο ευαγγελιστής Ιωάννης «μη αγαπάτε τον κόσμο μηδέ τα εν τω κόσμω»[5], μην αγαπάτε τον κόσμο, λέει, ούτε ό,τι υπάρχει μέσα στον κόσμο. Και όταν λέει κόσμο, δεν εννοεί εδώ το σύνολο των ανθρώπων, ούτε εννοεί το σύμπαν, αλλά εννοεί τους ανθρώπους, τον κόσμο, εννοία ηθική.

Τί είναι κόσμος.

Όπως λέγει ωραιότατα ο άγιος Ισαάκ ο Σύρος, «κόσμος εστίν όνομα περιεκτικόν επιπίπτον επί τα ειρημένα πάθη»[6]. Το λέει εξ άλλου και [ο ευαγγελιστής Ιωάννης](#) αυτό. στον οποίο κόσμο λέει ότι υπάρχει η επιθυμία η κακή, η αλαζονεία του βίου και λοιπά.[7] Τί είναι λοιπόν κόσμος; Το περιεκτικόν όνομα των παθών. Δηλαδή αν έπρεπε να ονομάσουμε όλα τα πάθη που μαστίζουν τον άνθρωπο με ένα όνομα, αυτά θα τα λέγαμε: κόσμος, και αν θα έπρεπε να κάνουμε μία ανάλυση της εννοίας κόσμος, θα αναφέραμε τα επιμέρους ονόματα των παθών. Έτσι αντιλαμβάνεσθε ότι η άγνοια πολλών από μας, ή απλώς η αδυναμία της βουλήσεώς μας, μας κάνει και ελκόμαστε από τον κόσμο, ώστε τελικά -ας μην το κρύβουμε- να χάνουμε τη σωτηρία μας. Είναι το πρόβλημα της κάθε εποχής στους Χριστιανούς. ίσως όχι τόσο στους αρχαίους Χριστιανούς, όπως θα το δούμε στη συνέχεια, όσο σ' εμάς στην εποχή μας. Διότι αυτό που σήμερα λέμε κόσμος είναι πάλι Χριστιανοί, αλλά που κοσμικοποιήθηκαν, που έγιναν ολότελα κόσμος. Είναι όμως Χριστιανοί. Οπότε γίνεται μία αντιδιαστολή των Χριστιανών που έχουν φρόνημα Χριστού και των Χριστιανών που έχουν φρόνημα του κόσμου.

Εμείς πού βρισκόμαστε; Αν έχω μπροστά μου ένα, όπως βλέπω, εκλεκτό ακροατήριο, εκλεκτούς ανθρώπους, εκλεκτούς με την έννοια ότι εξελέγησαν από τον Θεό, που γνωρίζουν τον Θεό, τότε πιστεύω ότι είστε, ή θα θέλατε να είστε, ή μάλλον όλοι μας να είμαστε, στην μερίδα των Χριστιανών που έχουν επίγνωση Χριστού και διαρκώς αποτοξινώνονται απ' αυτό το λεγόμενο κοσμικό φρόνημα.

Ποια η βασική αιτία απομακρύνσεως από την πνευματική ζωή.

Βέβαια στους πολλούς μία βασική αιτία του ότι δεν ζουν πνευματική ζωή είναι η άγνοια, όπως λέγει ο άγιος Κλήμης Ρώμης στη δευτέρα του επιστολή προς τους Κορινθίους. Λέει: «αμαρτάνομεν ουκ ειδότες», αμαρτάνουμε χωρίς να το ξέρουμε, «πόθεν εκλήθημεν και υπό τίνος και εις ον τόπον, και όσα υπέμεινεν Ιησούς Χριστός παθείν ένεκα ημών»8. Θεωρείται μεγάλη αμαρτία η άγνοια του περιεχομένου της Πίστεώς μας. Ποιος είναι εκείνος που με καλεί; Πού με καλεί να βρεθώ; Τί υπέστη ο Κύριος Ιησούς Χριστός για μένα; Αν αυτά τα αγνώω, τότε αμαρτάνω, γιατί αυτή η άγνοια είναι εκείνη που θα με ρίξει και στην ποικίλη αμαρτία.

Το ίδιο λέει και ο ιερός Χρυσόστομος, αναφερόμενος στις Γραφές. ότι η άγνοια των Γραφών έχει εισαγάγει και την αίρεση και τον διεφθαρμένο βίο, και όλα τα 'χει αναποδογυρίσει, «και τα άνω κάτω πεποίηκεν»[9, όλα τα 'χει αναποδογυρίσει αυτή η άγνοια! Γι' αυτό πρέπει διαρκώς να γνωρίζουμε το θέλημα του Θεού, διαρκώς να μελετούμε την Αγία Γραφή, να μελετούμε και τους Πατέρες της Εκκλησίας μας.

Ποια η στάση του Χριστιανού μέσα στον κόσμο.

Στην αγάπη σας, για να δούμε την απάντηση σ' αυτό το πολύ-πολύ ζωηρό και φλέγον πρόβλημα, δηλαδή στο ποια είναι η στάση μου ως Χριστιανού μέσα στον κόσμο -μην ξεχνάτε, αυτό είναι το θέμα μας- στην αγάπη σας θα διαβάσω ένα θαυμάσιο κείμενο της πρωτοχριστιανικής παραγωγής. είναι η επιστολή Προς Διόγνητον, η οποία, αν και βραχεία, μικρή, θεωρείται ο αδάμας, το διαμάντι της πρωτοχριστιανικής γραμματείας! Βέβαια το κείμενο υπάρχει στην Πατρολογία. μπορείτε να το βρείτε πάρα πολύ εύκολα και να το διαβάσετε. είναι στον δεύτερο τόμο της Πατρολογίας. Εγώ από 'κει έχω πάρει μόνο μερικές θέσεις, τις οποίες και θα δούμε.

Η Προς Διόγνητον επιστολή.

Η υπόθεση της επιστολής είναι η εξής. Ο συγγραφέας της -άγνωστος ποιος είναι, εικάζεται ότι είναι ο [άγιος Ιουστίνος ο Μάρτυς και Φιλόσοφος](#), αλλά πιθανότατα δεν είναι- στέλνει μία

επιστολή σε κάποιον «κράτιστον», εξοχώτατον, ονόματι Διόγνητον, ο οποίος τον είχε ρωτήσει τι είναι οι Χριστιανοί, τι πιστεύουν οι Χριστιανοί και πώς αυτοί στέκονται στον κόσμο. Ο ιερός συγγραφέας του απαντάει μ' αυτό το θαυμάσιο κείμενο, που μοιάζει μάλλον με μικρή πραγματεία παρά με επιστολή. Εμείς θα πάρουμε μερικά μόνο σημεία από τον ιερό συγγραφέα, που αναφέρονται πιο ειδικά και πολύ συμπυκνωμένα στη θέση των Χριστιανών μέσα στον κόσμο. Λέγει λοιπόν τα εξής:

Οι Χριστιανοί εξωτερικώς δεν ξεχωρίζουν από τους άλλους ανθρώπους.

«Χριστιανοί ούτε γη ούτε φωνή ούτε έθεσι διακεκριμένοι των λοιπών εισιν ανθρώπων... τοις εγχωρίοις έθεσιν ακολουθούντες, εν τε εσθήτι και διαίτη και τω λοιπώ βίω θαυμαστήν και ομολογουμένως παράδοξον ενδείκνυνται την κατάστασιν της εαυτών πολιτείας.»[10] Δηλαδή: Οι Χριστιανοί ούτε από τον τόπο που κατοικούν ούτε από τη γλώσσα που μιλούν ούτε από τις εξωτερικές συνήθειες ξεχωρίζουν από τους άλλους ανθρώπους, ακολουθώντας τις τοπικές συνήθειες, και στο ντύσιμο και στο φαγητό και στον υπόλοιπο βίο. παρά ταύτα η πολιτεία τους φανερώνεται θαυμαστή και ομολογουμένως παράδοξη.

Αναφέρει εδώ ο συγγραφέας, αγαπητοί μου, μέσα ο' αυτά τα πολύ λίγα λόγια, κάποιες θέσεις πολύ περιληπτικά, για να μας δώσει παρακάτω κατά θαυμαστό φιλολογικό τρόπο μία ανάλυσή τους σε επιμέρους σημεία. Πάντως εδώ βλέπει κανείς σ' αυτούς τους στίχους ότι οι Χριστιανοί δεν είναι εξωκοινωνικοί, δεν είναι δηλαδή έξω από την κοινωνία των ανθρώπων, αλλά ζουν, και μπορούν να ζουν και οφείλουν να ζουν, στον τόπο που γεννήθηκαν, στην εποχή τους, στην κάθε εποχή.

Η πραγμάτωση της χριστιανικής ζωής απαιτεί ένα ισχυρό θέλω.

Ο χριστιανικός βίος δεν είναι ουτοπικός, όπως πολλοί θα νόμιζαν. Δεν είναι απραγματοποίητος ο χριστιανικός βίος, ούτε το να ζήσεις ευαγγελικά είναι αδύνατον. Ο χριστιανικός βίος δεν είναι ουτοπία. και δεν είναι ουτοπία για κάθε εποχή, και για την εποχή που εγράφη το Ευαγγέλιο και για τον 20ό αιώνα. Και αν υποτεθεί ότι πάμε στον 25ο αιώνα ή στον 30ό αιώνα, κι εκεί και πάντα θα είναι επικαιρότατος ο Χριστιανισμός και κατορθωτός, αρκεί να θέλει κανείς να ζήσει με κάθε συνέπεια την χριστιανική ζωή. Αν πολλές φορές λέμε «ναι, θέλω, αλλά δεν μπορώ», **στην πραγματικότητα είναι δεν θέλω**. Θα μου πείτε «θέλω». Όχι. δεν θέλω. Όχι δεν μπορώ, αλλά δεν θέλω. Πίσω από το δεν μπορώ είναι το δεν θέλω, έστω κι αν τα χείλη λένε το θέλω.

Είναι εκείνο που έλεγε κι ο ιερός Αυγουστίνος -για να σας κάνω μία ανατομία ψυχολογική. θα το δείτε πολύ καλά. Όταν επέστρεψε ο ιερός Αυγουστίνος στον Χριστό από τον κοσμικό τρόπο ζωής του και από τις ηδονές του, όπως έγραφε ο ίδιος στις Εξομολογήσεις του, παρακαλούσε τον Θεό να έλθει η σωτηρία. Τον παρακαλούσε θερμά να έλθει η σωτηρία. στο βάθος όμως ευχόταν να αργήσει λίγο η σωτηρία, γιατί ακόμα αγαπούσε τις ηδονές του... [11] Αυτό είμαστε κι εμείς. θέλουμε να σωθούμε, αλλά αγαπάμε τις ηδονές, και λέμε το δεν μπορώ, στο βάθος όμως είναι το δεν θέλω. Το θέλω είναι η μαγική λέξη, είναι το κλειδί για να πραγματώσει κανείς την χριστιανική ζωή στην κάθε εποχή, που δεμένο και με τη χάρη του Θεού, όπως θα δούμε λίγο πιο κάτω, κάνει το θαύμα που λέγεται χριστιανικός βίος.

Πάντως, σας είπα, ο Χριστιανός ζει στην εποχή του μέσα στον κόσμο μαζί με τους άλλους ανθρώπους.

Άλλο κοινωνικός άνθρωπος και άλλο κοσμικός.

Από μια παρανόηση των Κορινθίων, όταν τους είχε πει ότι δεν πρέπει να μετέχουν θα λέγαμε στις κοσμικές εκδηλώσεις, αυτοί νόμισαν ότι θα έπρεπε να φύγουν στα βουνά. Προσέξτε, άλλο πράγμα [ο Μοναχισμός](#). Δεν μιλώ γι' αυτόν τώρα. Είναι άλλο πράγμα ο Μοναχισμός, από τον οποίο δεν λείπει το κοινωνικό στοιχείο. λείπει μόνο το κοσμικό στοιχείο. Εδώ πρέπει να κάνουμε σαφή διάκριση μεταξύ του κοινωνικού και του κοσμικού στοιχείου. Κοινωνικό στοιχείο θα πει το «χαίρειν μετά χαιρόντων και κλαίειν μετά κλαιόντων»[12]. Είναι το να πάω σ' ένα νοσοκομείο να δω τους αρρώστους. να πάω στο σπίτι του πένθους, όπως λέει ο Εκκλησιαστής. «Είναι προτιμότερο, λέει, να πάει κανείς στο σπίτι του πένθους, παρά στο σπίτι του πότου, της διασκεδάσεως.»[13] Αυτό λέγεται κοινωνικό στοιχείο. αν πηγαίνω σε χορούς και διασκεδάσεις και σε κάθε κοσμική προβολή, αυτό λέγεται κοσμικό στοιχείο.

Ο κοινωνικός άνθρωπος, αν το θέλετε, στο βάθος δεν είναι κοσμικός. και αν θέλετε, ακόμα χειρότερα, ο κοσμικός δεν είναι κοινωνικός. Ο κοσμικός, που γυρίζει στις ποικίλες κοσμικές

εκδηλώσεις της ζωής για να απολαύσει, δεν πηγαίνει στους τόπους της θλίψεως, του πόνου και της αρρώστιας, λέει ότι έχει μία ευαισθησία... ότι δεν αντέχει η καρδιά του... ότι είναι...! Κι αν ακόμα υποθεθεί ότι θα δώσει κάποια χρήματα για φτωχούς, ω..., θα τα δώσει μόνο διά του λεγομένου φιλανθρωπικού χορού. Θα χορέψει για να δώσει τα χρήματά του! Αυτός όμως δεν είναι κοινωνικός άνθρωπος. Απατά τον εαυτό του, αν νομίζει ότι είναι κοινωνικός, είναι κοσμικός άνθρωπος.

Ο Χριστιανός τοπικά είναι μέσα στον κόσμο, ενώ τροπικά έξω απ' αυτόν.

Από μία λοιπόν τέτοια παρανόηση των Κορινθίων, σημειώνει στην πρώτη του επιστολή ο απόστολος Παύλος: «Έγραψα υμίν εν τη επιστολή μη συναναμίγνυσθαι πόρνοις, και ου πάντως τοις πόρνοις του κόσμου τούτου ή τοις πλεονέκταις ή άρπαξιν ή ειδωλολάτραις. επί οφείλεται άρα εκ του κόσμου εξελθείν. νυν δε έγραψα υμίν μη συναναμίγνυσθαι εάν τις αδελφός ονομαζόμενος ή πόρνος ή... ή... ή...»[14].

Δηλαδή: Έγραψα στην επιστολή να μην ανακατεύεστε με πόρνους και με ανηθικούς ανθρώπους αλλά δεν εννοώ όλους γενικώς τους πόρνους του κόσμου. Διότι θα πάω στον χασάπη, στον μπακάλη, στον φούρναρη. Οι άνθρωποι αυτοί μπορεί να απατούν τη γυναίκα τους, μπορεί να είναι διεφθαρμένοι, μπορεί να είναι κλέφτες, να είναι άρπαγες, να είναι ειδωλολάτρες. Δεν με ενδιαφέρει αυτό, εγώ θα πάω στον φούρναρη να πάρω το ψωμί και στον λαχανοπώλη να πάρω τα λαχανικά. Αλλά, λέει ο απόστολος Παύλος, αν έπρεπε να μην συνναστρέφεσθε κι αυτούς που είναι στον κόσμο, θα έπρεπε να εξέλθετε, να φύγετε απ' τον κόσμο, να πάρετε τα βουνά. Δεν εννοώ αυτό, λέει ο απόστολος Παύλος, αλλά εννοώ ότι αν κάποιος αδελφός έχει τη φήμη ότι είναι ανήθικος, ότι είναι πλεονέκτης ή ό,τι άλλο, αυτόν να μην τον κάνετε παρέα. Και το λέει αυτό, τόσο για να προφυλάξει τους Χριστιανούς του, για να μην μολυνθούν εννοείται, δηλαδή παρασυρθούν και αυτοί σε ίδιες αμαρτίες, όσο και για να παραδειγματίσουν τον αδελφό αυτό και να τον κάνουν να συνέλθει.

Όστε μπορώ να ζω μέσα στην πόλη που γεννήθηκα, η οποία πόλη μου μπορεί να είναι ειδωλολατρική, αποστατημένη από τον Θεό -δεν έχει καμία σημασία. Οι τρεις Παιδες και ο Δανιήλ στην Βαβυλώνα πώς ζούσαν, και μάλιστα μέσα στο παλάτι του Ναβουχοδονόσωρος παρακαλώ; Θαυμάσια. Ο Τωβίτ με την οικογένειά του στην αμαρτωλή Νινευή πώς ζούσε; Και πολλοί άλλοι -λέω μόνο ονόματα γνωστά από την Αγία Γραφή. Η Εσθήρ, αυτή η Ιουδαία βασίλισσα -βασίλισσα!- που τον βασιλιά τον Πέρση τον είχε σύζυγο και που το σπίτι του ήτανε χαρέμι, πώς ζούσε;

Διατηρούσε την πατρώα Πίστη. προς τιμήν της υπάρχει στην Παλαιά Διαθήκη και ένα βιβλίο με το όνομα Εσθήρ.

Τροπική, και όχι τοπική η έξοδος του Χριστιανού.

Βλέπετε; Βλέπετε ότι δεν φεύγουμε από τον τόπο μας, αλλά κάτι γίνεται μέσα μας. Πρέπει να αντιληφθούμε ότι πρέπει να ξεχωρίσουμε το κοσμικό μας φρόνημα από το χριστιανικό μας φρόνημα. είναι δυο ξεχωριστά πράγματα. Ο κόσμος έτσι σκέπτεται, εγώ όμως σαν Χριστιανός αλλιώς σκέπτομαι. Συνεπώς η έξοδος μου από τον κόσμο δεν θα είναι τοπική -άλλο πράγμα ο Μοναχισμός, σας το ξαναλέω- αλλά η έξοδος μου θα είναι τροπική.

Είναι εκείνο που λέγει ο Θεός, τόσο στην Παλαιά, όσο και στην Καινή Διαθήκη -είναι στη Β' Κορινθίους, 6, 17: «εξέλθετε εκ μέσου αυτών και αφορίσθητε», βγήτε από ανάμεσά τους και χωρισθείτε, «και ακαθάρτου μη άπτεσθε, καγώ εισδέξομαι υμάς»[15], μην εγγίξετε τίποτα το ακάθατο, και εγώ θα σας δεχθώ.

Τί σαν υπάρχουν κακόφημα σπίτια σε μία πόλη; Μα, εάν δεν πάω ποτέ, δεν άπτομαι ακαθάρτου. Τί σαν υπάρχουν ταβερνεία, που μεθούν οι άνθρωποι; Εάν δεν πάω ποτέ, δεν άπτομαι ακαθάρτου. Τί σαν υπάρχουν συμμορίες και παρέες βρώμικες; Εάν δεν πάω ποτέ, δεν άπτομαι ακαθάρτου. Συνεπώς είμαι στην πόλη μου, αλλά έξω απ' αυτή. Πώς εξήλθα; Τροπικώς. Και τότε με δέχεται ο Θεός. «καγώ εισδέξομαι υμάς», λέει, τότε θα σας δεχθώ.

Αλλά αυτά που σας είπα πολύ-πολύ γενικά, αγαπητοί μου, ας τα δούμε τώρα διαφοροποιημένα, όπως μας τα παρουσιάζει η επιστολή Προς Διόγνητον.

Οι Χριστιανοί, αν και πάροικοι, αγαπούν και υπερασπίζονται την πατρίδα τους.

Πρώτο. Οι Χριστιανοί, λέει, «πατρίδας οικοούσιν ιδίας, αλλ' ως πάροικοι»[16]. Ο καθένας κατοικεί στην πατρίδα του. αλλά σαν να είναι χωρίς πατρίδα, ως πάροικοι. Ξέρετε ποιος λέγεται πάροικος και παρεπιδημών. Ο πάροικος είναι όπως εσείς, που μείνατε χθες το βράδυ στη Λάρισα. Δεν είστε Λαρισαίοι όμως, ήρθατε από την Αθήνα. Μένοντας μια βραδυά στη Λάρισα, λέγεστε πάροικοι. Έτσι λοιπόν είναι και ο Χριστιανός, λέγει, κατοικεί στην πατρίδα του, δηλαδή στον τόπο που γεννήθηκε, αλλά κατοικεί σαν πάροικος, σαν να μην είναι πατρίδα του. Δηλαδή ο πιστός έχει πατρίδα.

Θέλετε κάτι ακόμη; Ο πιστός, αφού έχει πατρίδα, είναι φιλόπατρις. Προσέξτε αυτό. είναι μία αξία που στην εποχή μας έχει ξεθυμάνει, και είναι κατάντημα! Η έννοια της φιλοπατρίας στην εποχή μας έχει ξεθυμάνει. Μπήκε ένα κοσμοπολιτικό πνεύμα, και αισθανόμαστε ότι δεν έχουμε πατρίδα, ή ότι δεν αξίζει η έννοια της πατρίδος. Είναι φοβερό, είναι κατάντημα, όπως θα το δούμε στη συνέχεια.

Σε κατάσταση ανάγκης ο Χριστιανός υπερασπίζεται την πατρίδα του, ακόμα κι αν ζει μέσα σε μία πολιτεία ειδωλολατρική. Και όπως έχει αποδειχθεί, και το βλέπουμε στην ιστορία του Χριστιανισμού, **οι καλύτεροι στρατιώτες μέσα σε ειδωλολατρικά κράτη ήταν οι Χριστιανοί.**

Θυμηθείτε τους αγίους Τεσσαράκοντα Μάρτυρες, ήταν σαράντα στρατιώτες από διαφορετικούς τόπους. Ήταν γενναίοι στρατιώτες. Θυμηθείτε τον άγιο Δημήτριο, που ήτανε θα λέγαμε Διοικητής της Θεσσαλονίκης κατά τη ρωμαϊκή κατοχή. Επίσης τον [άγιο Γεώργιο](#). τον άγιο Θεόδωρο τον Στρατηλάτη -στρατηλάτης! Θυμηθείτε τον άγιο Μελέτιο τον Στρατηλάτη, που σήμερα γιορτάσαμε, τον άγιο Θεόδωρο τον Τύρωνα. Τύρων είναι λατινική λέξη. tiro, που θα πει θαλαμοφύλακας. Δηλαδή ο ένας ήταν στρατηλάτης κι ο άλλος θαλαμοφύλακας -οι δύο ακρότητες. Στρατιωτικοί. Δεν τους εμπόδισε τίποτα να σταθούν Χριστιανοί. Όταν έρχεται η ώρα όμως για να ομολογήσουν τον Χριστό, δίνουν την ομολογία τους. Τους κοστίζει το μαρτύριο, αλλά δεν έχει σημασία αυτό, το θέμα είναι ότι μένουν στρατιώτες, και μάλιστα γενναίοι στρατιώτες.

Έτσι σε μια πατρίδα ο Χριστιανός είναι ο καλύτερος φύλακας της, προστατεύει την πατρίδα του από ξένες επιβουλές και επιδράσεις. Μην το ξεχνάτε αυτό. Τα καλύτερα παιδιά μας σαν στρατιώτες δεν είναι οι ανήθικοι άνθρωποι, που θα πουν, και θα λένε πάντοτε, εκείνο που έλεγαν οι Γάλλοι στον Β' Παγκόσμιο πόλεμο, «Ρουτσοί?», «Γιατί να πολεμήσω;» ή -που έγραφαν προ καιρού στους τοίχους του Πανεπιστημίου: «Κάτω ο πόλεμος, έρωτα θέλουμε.»!... Φυσικά κάτω ο πόλεμος, δεν θέλουμε τον πόλεμο, αλλά άμα γίνει, νέοι μου, τότε τί θα πείτε;... Εκείνοι που θα πολεμήσουν είναι πάντοτε οι Χριστιανοί.

Πρώτα η Πίστη, κι έπειτα η πατρίδα.

Εν τούτοις η αξία της πατρίδος δεν θεωρείται ανώτερη της χριστιανικής ιδιότητας. γι' αυτό, όπως ήδη είπαμε, όταν απαιτηθεί, τότε ο Χριστιανός στρατιώτης βάζει πρώτα την Πίστη του, και μετά την πατρίδα του. Δεν προδίδει ποτέ την πατρίδα του, αλλά πεθαίνει για την Πίστη του. Γι' αυτό, μην το ξεχνάτε, δεν θα πούμε ποτέ το λέγει η πολιτεία, και θα απεμπολήσω τον Χριστό. Όχι. το λέγει ο Χριστός. δεν προδίδω την πατρίδα μου, αλλά γίνομαι Μάρτυς και θυσιάζομαι για τον Χριστό. Και τούτο γιατί ο Χριστιανός γνωρίζει ότι είναι πάροικος στον παρόντα κόσμο και ότι η αληθινή του πατρίδα δεν είναι αυτό που λέγεται Ελλάς ή ό,τι άλλο, αλλά Ουρανός, Βασιλεία του Θεού. γιατί, όπως λέει στην Προς Εβραίους ο απόστολος Παύλος, «ου γαρ έχομεν ὠδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητούμεν»[11].

Χρήση του πολιτισμού. όχι κατάχρηση.

Δεύτερο. Οι Χριστιανοί, λέει η Προς Διόγνητον, «μετέχουσι πάντων ως πολῖται και πάνθ' υπομένουσιν ως ξένοι». δηλαδή οι Χριστιανοί, σαν πολίτες μιας πόλεως, μετέχουν σε όσα προσφέρει αυτή η πόλη, και ταυτόχρονα τα πάντα υπομένουν, σαν να μην ήταν πολίτες αυτής της πόλεως.

Δηλαδή ο Χριστιανός, όταν μετέχει ως πολίτης μιας πόλεως, σημαίνει ότι έχει πολιτικά δικαιώματα αλλά και πολιτικές υποχρεώσεις. Ψηφίζει όπως όλοι, **αλλά τους αρίστους, χωρίς ιδιοτέλεια, δεν κρίνει τα συμφέροντά του με βάση την τσέπη του, αλλά με βάση το**

γενικό συμφέρον. Μετέχει του πολιτισμού, αλλά κατά το μέτρο που θέτει το Πνεύμα το Άγιο, και το μέτρο αυτό αναφέρεται από το Πνεύμα του Θεού διά γραφίδος αποστόλου Παύλου -Α' Κορινθίους, 7, 31: «οι χρώμενοι τω κόσμω τούτο ως μη καταχρώμενοι». εκείνοι που κάνουν χρήση του κόσμου, μη κάνουν κατάχρηση. Προσέξτε αυτό το σημείο. είναι πολύτιμο. Χρήση του πολιτισμού, ποτέ κατάχρηση. Δεν θα περάσω στον χώρο της υπερβολής, γιατί θα ξεφτίσω, γιατί θα κάνω θεότητά μου τότε τον πολιτισμό. Θα τον χρησιμοποιήσω στο μέτρο που μου υπαγορεύει το Πνεύμα του Θεού. Το κριτήριο θα είναι ανά πάσα στιγμή μέσα μου, και θα το βρίσκω ανά πάσα στιγμή μέσα μου, βελτιούμενο και βελτιούμενο, όσο ανεβαίνω τα σκαλοπάτια της πνευματικότητας.

Χριστιανός και ιδιοκτησία.

Ο Χριστιανός, αφού μένει στην πόλη του και μετέχει πάντων της πόλεως και της πατρίδος του, έχει και ιδιοκτησία. Θα μου πείτε: «Μπορεί ο Χριστιανός να έχει ιδιοκτησία;». Ναι, μπορεί, δεν απαγορεύεται. Δεν είναι καταραμένο πράγμα, δεν είναι εχθρικά διακείμενο στην πνευματικότητα, αλλά κατά το αυτό μέτρο, που δίνει πάλι το Πνεύμα το Άγιο διά γραφίδος αποστόλου Παύλου στην ίδια περικοπή, οι Χριστιανοί μπορεί να έχουν, αλλά να μην κατέχουν, «οι αγοράζοντες ως μη κατέχοντες»[16]. Θα αγοράζουμε, αλλά θα είμαστε σαν να μην κατέχουμε.

Βέβαια νομικώς αυτό εδώ το ρολόι μου ανήκει. Αν για μια στιγμή αναζητηθεί ο ιδιοκτήτης του, θα πω «είμαι εγώ». και αν αμφισβητηθεί ο ιδιοκτήτης του, θα προσκομίσω και πιστοποιητικά, τίτλους ιδιοκτησίας, γιατί οι άνθρωποι δεν είναι τίμιοι. Θα προσκομίσω και τίτλους ιδιοκτησίας.

Ποια θα είναι η σχέση μου λοιπόν με την ιδιοκτησία μου; Σαν να μην έχω τίποτα στον παρόντα κόσμο. «οι αγοράζοντες ως μη κατέχοντες». Προσέξτε. όχι ως μη έχοντες, αλλά «ως μη κατέχοντες». Δεν θα λέω «Το ρολόι μου!», «Το αυτοκίνητο μου!», «Τα λεφτά μου!», που θυμίζει εκείνο που έλεγε ο φιλάργυρος της παραβολής. «Και θα πω στην -ψυχή μου: "Ψυχή μου, έχεις πολλά αγαθά. φάε, πιες,... δικά σου είναι όλα!"»[19].

Είδατε; Έχει ιδιοκτησία ο Χριστιανός. δεν κολλάει όμως στην ιδιοκτησία. Έτσι μπορεί να είναι ελεήμων και να προσφέρει από τα αγαθά του. Σας είπα, νομικώς του ανήκουν αλλά δεν πιστεύει, δεν βασίζεται σ' αυτά που έχει. απλώς τον εξυπηρετούν στις ανάγκες του και στις ανάγκες της οικογενείας του. Τί λέει ο απόστολος Παύλος; «ταίς χρείαις μου και τοις ούσι μετ' εμού υπηρέτησαν αι χείρες αύται»²⁰. Δούλευε, έβγαζε χρήματα ο απόστολος Παύλος, κι έτσι υπηρέτούσε τις ανάγκες του και τις ανάγκες εκείνων που ήταν μαζί του. Βλέπετε;

Πρώτα η Πίστη, κι έπειτα τα αξιώματα.

Ακόμα, ο Χριστιανός σπουδάζει, μετέρχεται τέχνες και επιστήμες, καταλαμβάνει αξιώματα μέσα στην πολιτειακή ιεραρχία και αποδέχεται κάθε προνόμιο, όπως όλοι οι πολίτες. αλλά εάν για κάποιους λόγους υποστεί διωγμό, είτε για την χριστιανική του ιδιότητα είτε για κάτι με το οποίο δεν συμβιβάζεται, τότε ευχαρίστως δέχεται την έκπτωση, τον κατατρεγμό και την περιφρόνηση, κάποτε μπορεί να φθάσει και να γίνει ένας Μάρτυς. Έτσι λοιπόν, αν για κάποιο λόγο η πολιτεία υποτιμήσει τον Χριστιανό που κατέλαβε κάποια αξιώματα, τότε εκείνος δεν πικραίνεται εναντίον της πολιτείας, ούτε μέσα του αισθάνεται μίσος και κακία.

Ο Χριστιανός δεν είναι κολλημένος στην ύλη.

Ο απόστολος Παύλος παραθέτει στην Προς Εβραίους ένα υπέροχο τεμάχιο. Αποτείνεται στους Χριστιανούς, κι ακούστε τί λέγει: «και την αρπαγήν των υπάρχοντων υμών μετά χαράς προσεδέξασθε, γινώσκοντες έχουν εν εαυτοίς κρείττονα ύπαρξιν εν ουρανοίς και μένουσαν»[21] -ύπαρξις θα πει αυτό που λέμε υπάρχοντα, δηλαδή περιουσία. Και την αρπαγή, λέει, των υπάρχοντων σας με χαρά την δεχθήκατε -γιατί;- γιατί δεν κολλήσατε πάνω σ' αυτά. Είχατε υπάρχοντα, είχατε περιουσία. Κάποια στιγμή η πολιτεία στρέφεται εναντίον σας, επειδή έχετε την χριστιανική ιδιότητα, και σας δημεύει την περιουσία. εσείς όμως δεν στενοχωρείσθε. Ακούσατε; «μετά χαράς, λέει, προσεδέξασθε»! επειδή γνωρίζατε ότι έχετε για τους εαυτούς σας μια καλύτερη περιουσία στον Ουρανό, μόνιμη! Αυτό ακριβώς θα πει αυτό που σας διάβασα, «μετέχουσι πάντων ως πολίται, και πάνθ' υπομένουσιν ως ξένοι».

Ο Χριστιανός δεν είναι πατριδολάτρης, γιατί «του Κυρίου η γη και το πλήρωμα αυτής».

Τρίτο. «Πάσα ξένη πατρίς εστιν αυτών, και πάσα πατρίς ξένη»[22]. Μάλιστα ό,τι σας διαβάζω τώρα, αλλά και κάποια άλλα παρακάτω που θα πούμε, χωρίς ανάλυση, έχουνε μία ποιητικότητα, μία άφθαστη λογοτεχνική αξία. Το λέγω έτσι, εν παρόδω. Κάθε ξένος τόπος είναι πατρίδα τους, λέει, και κάθε πατρίδα γι' αυτούς είναι ξένη. Δηλαδή δεν παύουν να αγαπούν την δική τους την πατρίδα οι Χριστιανοί. όμως, όπως σας είπα, αν υπάρξει κάποιος λόγος, κάποια ανάγκη οικονομική, κάποτε και θρησκευτική, μπορούν να εκπατρισθούν, να πάνε σ' άλλον τόπο. Όμως όπου και να πάνε, βολεύονται, γιατί θεωρούν ως πατρίδα τους αυτόν τον νέο τόπο. αλλά και όταν μένουν στην πατρίδα τους, αισθάνονται ότι μπορεί να φύγουν. συνεπώς ζουν με το αίσθημα ότι είναι ξένοι.

Έτσι οι Χριστιανοί αισθάνονται όπως ο Αβραάμ, ο οποίος έφυγε από την πατρίδα του. Του λέει ο Θεός: «Φύγε από 'δώ, κι έλα σ' έναν τόπο που θα σου δείξω».[23] Ξέρετε πώς ζούσε στον τόπο αυτό που εγκαταστάθηκε, παρ' ό,τι ήταν ο τόπος της επαγγελίας, της υποσχέσεως του Θεού; Ως ξένος και παρεπίδημος. Γι' αυτό και δεν έκτισε σπίτι ο Αβραάμ. ήταν σκηνίτης. Έτσι κι ο Ισαάκ, έτσι και ο Ιακώβ. Είναι πολύ χαρακτηριστικό. Δεν θέλω να πω ότι δεν πρέπει να χτίσουμε σπίτι. θέλω να πω ότι και για το σπίτι που θα χτίσουμε θα πρέπει να πούμε: «Ε, μπορεί σήμερα να το κατοικούμε. Αύριο...».

Σ' ένα κελλί ενός μοναχού ήταν γραμμένο: «Κελλί μου, έμεινα σ' εσένα, μετά από μένα κάποιος άλλος θα μείνει.»! Έτσι, σήμερα μένουμε στο σπίτι μας, μπορεί αύριο να μη μένουμε. Σήμερα είμαστε εδώ σ' αυτόν τον ναό. αύριο μπορεί να μην είμαστε, να μας διώξουν, και να βρεθούμε κάπου άλλου. Τί πρέπει να κάνουμε; Γι' αυτό πρέπει να αισθάνεται κανείς κάθε ξένο τόπο σαν πατρίδα του, και την πατρίδα του σαν έναν ξένο τόπο. Βέβαια αυτό δεν σημαίνει ότι ο Χριστιανός είναι κοσμοπολίτης, με την ουμανιστική μάλιστα έννοια, αλλά έχει την αίσθηση ότι όπου και να πάει «του Κυρίου η γη και το πλήρωμα αυτής»[24], ότι η γη είναι του Θεού Πατέρα. όπου και να πάμε, από τον Θεό δεν χωριζόμαστε.

Τί είναι ο γάμος για τον Χριστιανό.

Τέταρτο -προσέξτε τώρα. Οι Χριστιανοί, λέει, παντρεύονται όπως όλοι και τεκνογονούν, «αλλ' ου ρίπτουσι τα γεννώμενα»[25]. Οι Χριστιανοί παντρεύονται και τεκνογονούν όπως όλοι, αλλά δεν πετάνε ή δεν εκθέτουν εκείνα που γεννιούνται. Δηλαδή οι Χριστιανοί έρχονται σε γάμου κοινωνία, δηλαδή παντρεύεται ο Χριστιανός, -ε, βέβαια- αλλά ο γάμος του Χριστιανού ευλογείται από τον Θεό.

Ευλογείται από τον Θεό ο γάμος. Γι' αυτό γράφει ο άγιος Ιγνάτιος προς τον άγιο Πολύκαρπο: «Πρέπει δε... μετά γνώμης του επισκόπου την ένωσιν ποιείσθαι, ίνα ο γάμος η κατά Κύριον», για να είναι κατά Θεόν ο γάμος, λέει, σύμφωνα με την γνώμη της Εκκλησίας, δηλαδή του επισκόπου, «και μη κατ' επιθυμίαν», όχι γιατί μ' αρέσεις και σ' αρέσω, αδιάφορο αν δεν πρέπει να σε παντρευτώ, γιατί είσαι αλλόθρησκος άνθρωπος και λοιπά, «Πάντα εις τιμήν Θεού γινέσθω.»[26].

Συνεπώς ο Χριστιανός παντρεύεται. αλλά ο γάμος του είναι κάτω από την ευλογία του Θεού. Αυτό θα πει γάμος. δέχομαι την ευλογία του Θεού. Άρα ο Χριστιανός δεν δέχεται τον πολιτικό γάμο επ' ουδενί λόγω! Τον θεωρεί πορνεία, γιατί είναι. και είναι, επειδή είναι ανευλόγητος. Λέει ο απόστολος Παύλος: «είτε ουν εσθίετε είτε πίνετε είτε τι ποιείτε», εάν τρώτε ή πίνετε ή κάτι κάνετε, «είτε τι ποιείτε», το πιο μικρό, «πάντα εις δόξαν Θεού ποιείτε», πρέπει να έχουν όλα την σφραγίδα της ευλογίας του Θεού και την σφραγίδα της δόξης του Θεού. Κι εσύ, αδελφέ μου, ολόκληρο θέμα στη ζωή σου, που είναι ο γάμος, παντρεύεσαι ανευλόγητα;! χωρίς τον Θεό;!...

Ο πολιτικός γάμος.

Αγαπητοί μου, προσέξτε -δεν είναι κακία αυτό που θα πω. Αν το παιδί σας, ο μη γένοιτο, παντρευτεί με πολιτικό γάμο, δεν θα πάτε στον γάμο του! είναι σε αταξία. Αν συγγενικό ή φιλικό σας πρόσωπο παντρευτεί με πολιτικό γάμο, δεν θα πάτε! θα του πείτε ότι είναι σε αταξία. Δεν θα βρίσετε ούτε θα δείρετε, αλλά θα πείτε ότι είναι σε αταξία. Προσέξτε με, ούτε δώρο θα πάτε! διότι με την παρουσία σας, την επίσκεψή σας ή το δώρο σας επικροτείτε κάτι που ο Θεός δεν το θέλει, είναι παράνομο. Αυτό που προέτρεπε ο απόστολος Παύλος τους Κορινθίους για κάποιον αιμομίκτη Χριστιανό, να μην του μιλάνε για να ντραπεί και να συνέλθει[27], αυτό θα

κάνετε κι εσείς. Θα δείχνετε την δυσαρέσκειά σας, όχι σήμερα-αύριο και για δέκα μέρες, αλλά μέχρι που να διορθωθεί.

Θα λέτε καλημέρα, αλλά πάντα θα υπενθυμίζετε με τη στάση σας. «Αγαπητέ μου φίλε ή παιδί μου, είσαι σε αταξία.» Θα τον κάνετε τον άλλο να σκεφθεί, και τότε να πει: «Τί κάνω;». Αν τον επιδοκιμάσουμε, τότε δεν τον διορθώνουμε.

Χριστιανοί και εκτρώσεις.

Έτσι λοιπόν ο Χριστιανός παντρεύεται και γεννά παιδιά. αλλά δεν κάνει εκτρώσεις. Κι αν γεννήσει, δεν εκθέτει τα παιδιά τα οποία έχει γεννήσει ως ανεπιθύμητα. Όχι το γεννάμε και το πετάμε!

Η Διδαχή των Δώδεκα Αποστόλων μάλιστα, ένα πανάρχαιο βιβλίο, αναφερόμενη στην οδό του θανάτου, γράφει τα εξής: «Η δε του θανάτου οδός εστιν αύτη... -λέει πολλά. και μεταξύ άλλων λέγει: φονείς τέκνων, φθορείς πλάσματος Θεού...». Είδατε; «φονείς τέκνων»! αυτοί που σκοτώνουν τα παιδιά τους, αυτοί που φθείρουν το πλάσμα του Θεού, «ρυσθείτε, τέκνα, από τούτων απάντων»[28], απαλλαγείτε, παιδιά μου, λέει το βιβλίο της Διδαχής, απ' όλα αυτά.

Χριστιανοί και αγωγή των παιδιών.

Αλλά και σε θέματα αγωγής των παιδιών τους οι Χριστιανοί δεν αμελούν την εν Κυρίω παιδαγωγία. Σήμερα μάλιστα είναι πολύ δύσκολη η αγωγή των παιδιών. Δεν την αμελούν ούτε μένουν σ' εκείνη την, προσέξτε, εσφαλμένη αντίληψη περί ελευθερίας, η οποία αντίληψη περί ελευθερίας είναι ταυτόσημη με την ασυδοσία σήμερα... Δεν έχουν αυτή την αντίληψη περί ελευθερίας οι Χριστιανοί μέσα στον κόσμο, αλλά μένουν πάλι σ' εκείνη την προτροπή του βιβλίου της Διδαχής, που λέγει: «Ουκ αρεις την χείρα σου από του υιού σου ή από της θυγατρός σου, αλλά από νεότητος διδάξεις τον φόβον του Θεού»[29], δεν θα σηκώσεις το χέρι σου από το αγόρι σου και από το κορίτσι σου. θα το κρατάς το παιδί σου! «Μα...» Θα το κρατάς

γερά το παιδί σου!

-Μητέρα, να πάω... ένα παρτάκι θα κάνουμε.

-Όχι, παιδί μου, δεν θα πας.

-Μα...

-Όχι, παιδί μου, δεν θα πας.

-Μα, με καταπιέζεις!

-Κάποια μέρα θα με ευγνωμονείς, παιδάκι μου.

-Μα...

-Όχι, παιδί μου, δεν θα πας. Δεν θα πας. Τελείωσε.

Είδατε; «ουκ άρεις την χείρα σου» λέει, δεν θα σηκώσεις το χέρι σου -ποιο;- το χέρι που χειραγωγεί, που παιδαγωγεί τα παιδιά σου, και να πεις: «Ε,...». Ξέρετε τί θα πει σηκώνω το χέρι μου -είναι και σύγχρονη λέξη- χειρ-αφέτηση. Χειραφετώ, δηλαδή αφήνω το παιδί μου από το χέρι μου, κι εκείνο παίρνει τον δρόμο που θέλει! και αυτό το κάνω δήθεν για να μην καταπιέζεται... έχοντας αυτήν την τρομερά, την εγκληματικά εσφαλμένη αντίληψη περί ελευθερίας!

Έτσι θα λέγαμε ότι εν ευρεία έννοια αυτό εδώ που αναφέρει η Προς Διόγνητον, ότι οι Χριστιανοί παντρεύονται και γεννούν παιδιά όπως όλοι «αλλ' ου ρίπτουσι τα γεννώμενα», δεν είναι μόνον η περίπτωση να μην πετάξω το παιδί όταν νεογεννήθηκε, αλλά είναι και να μην πετάξω το παιδί μου κι ως προς την αγωγή. να μη πω «ας κάνει ό,τι θέλει». Υπάρχει η αντίληψη ότι «το παιδί μου ας τραβήξει τον δρόμο του, αυτόν που θέλει»! Το αγόρι. «Ε, αγόρι είναι...». Το κορίτσι. «Ε, φύγαμε από τις παλιές προκαταλήψεις, που 'λεγαν να φυλάξω το κορίτσι μου...». Όχι. Μην πετάξεις το παιδί σου! Μην το πετάξεις και το κάνεις έκθετο στις ποικίλες επιδράσεις των ρευμάτων της εποχής, όλων αυτών που είναι ολετήρες, καταστροφείς των παιδιών μας και όλων μας. Δεν θα αφήσεις το παιδί σου!

Βέβαια θέλει τέχνη, για να μη πει το παιδί ότι το κρατάμε από το σβέρκο. Θέλει τέχνη. Ε, αυτή η τέχνη είναι η τέχνη των γονιών. Και πρέπει να σας θυμίσω και να σας πω, αν είστε γονείς με παιδιά, μη γυρεύετε άλλες δουλειές πιο έξω για να συμπληρώσετε τον χρόνο της ζωής σας, γιατί έχετε ανία μέσα στο σπίτι, ιδίως οι γυναίκες. η τέχνη να κρατάς τα παιδιά σου κάτω

από τον ζυγό του Κυρίου είναι η τέχνη των τεχνών και η επιστήμη των επιστημών, που λέει και ο άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος.[30]

Χριστιανοί και κοινωνικές σχέσεις.

Πέμπτο. «Τράπεζαν κοινήν παρατίθενται, αλλ' ου κοινήν»[31].0 Οι Χριστιανοί, λέει, παραθέτουν κοινό τραπέζι, συγκαλούν φίλους, αλλά το τραπέζι τους δεν είναι ακάθαρτο από ευωχίες και απρέπειες.

Εδώ ο ιερός Χρυσόστομος λέγει το εξής πολύ χαρακτηριστικό: «μέτεχε τραπεζών και λουτρών αμαρτίας άπεχε».[32] Θεος να πας στα λουτρά; Πήγαινε. Θεος να πας σ' ένα τραπέζι; Πήγαινε. Σε μία φιλική συγκέντρωση; Πήγαινε. Πρόσεξε μόνο κάτι. από την αμαρτία θα απέχεις! Δεν είναι λοιπόν αυτό καθεαυτό το τραπέζι. Μάλιστα μπορούμε να πούμε ότι το αγιώ-τατο Μυστήριο της Εκκλησίας μας, η Θεία Ευχαριστία, σε τραπέζι παρατέθηκε. Σήμερα το πρωί που καθίσαμε; Στο τραπέζι του Χριστού, στο τραπέζι του Θεού. Και τί γίναμε; Συνδαιτυμόνες Του. Καθήσαμε μαζί Του, βλέπετε, και φάγαμε το Σώμα Του και ήπιαμε το Αίμα Του πάνω σε μία τράπεζα. Δεν είναι λοιπόν το τραπέζι. Μην ξεχνάτε δε ότι οι Χριστιανοί πάντοτε έκαναν τραπέζια, τις αγάπες, γι' αυτό και η Βασιλεία του Θεού με τραπέζι παρομοιάζεται, με δείπνο, και μάλιστα μέγα δείπνο[33]. Δεν πρέπει όμως το τραπέζι να είναι βρώμικο, να γίνονται απρέπειες.

Εδώ να σας πω κάτι. Υπάρχει και μια άλλη γραφή. Το κείμενο που έχω λέει «κοινήν». «τράπεζαν κοινήν παρατίθενται, αλλ' ου κοινήν». Εδώ το ερμηνεύουμε έτσι κοινό τραπέζι παραθέτουν, δηλαδή στους φίλους. Όμως κοινό θα πει και ακάθαρτο. Αλλά υπάρχει και η γραφή, σε άλλον κώδικα, που αντί «κοινήν» λέει «θοίνην» -ό μικρον-γιώτα και ήτα. Θοίνη θα πει τραπέζι με ευωχία και διασκέδαση. αυτό που όταν αρχίζουμε να τρώμε και να πίνουμε, μετά αρχίζουμε να μεθάμε, να τραγουδάμε, να τα σπάμε, να χορεύουμε, να μιλάμε άσχημα, άπρεπα, και λοιπά! Στρώνουν τραπέζι οι Χριστιανοί και καλούν φίλους, αλλά δεν διασκεδάζουν έτσι.

Πηγαίνουν και επισκέψεις. «Ελάτε να φάμε» θα μας πουν κάποιοι Χριστιανοί φίλοι μας. θα πάμε. Πώς θα φάμε; Όπως λέγει ο άγιος Ισαάκ ο Σύρος. «μετά σωφροσύνης φάγε και πίε, ως πρέπει τέκνοις Θεού»... όμορφα, μετρημένα, χαριτωμένα, σαν παιδιά Θεού! [34] Το θέμα των λεγομένων κοινωνικών σχέσεων και της "ψυχαγωγίας πρέπει να πούμε ότι αποτελούν την αχίλλειο πτέρνα των Χριστιανών, επειδή ακριβώς εμφορούνται οι Χριστιανοί μας από αυτό το κοσμικό φρόνημα.

Χριστιανοί και μοιχεία.

Και κάτι ακόμη. Ένα άλλο χειρόγραφο, αντί «κοινήν», βάζει «κοίτην». Κοίτη θα πει κρεβάτι. κι έτσι αυτό που γράφει τώρα η Προς Διόγνητον θα το εξηγήσουμε ως εξής,τράπεζα κοινή παραθέτουν, αλλά όχι κοινό κρεβάτι. Τί θα πει αυτό; Ότι όταν αρχίσουν να χαλαρώνουν τα ήθη των Χριστιανών, τότε να κοιμάται ο ένας με τη γυναίκα του άλλου. Αυτό είναι φοβερό. Στην εποχή μας βεβαίως η μοιχεία είναι ελευθερωμένη από τον πολιτειακό νόμο, όπως και από τον νόμο του Θεού, αλλά και από κάθε παραδοσιακή δέσμευση. Λέμε: «Και τί είναι όλα αυτά; Προλήψεις είναι. Και τί θα πει μοιχεία;»! Δυστυχώς η μοιχεία, σας το βεβαιώνω, δημιουργεί πανωλεθρία -ξέρετε πού;- στους Χριστιανούς μας! Είναι δυνατόν;!... Για να μην πω και για το προηγούμενο, -πολλοί θα είναι μάρτυρες από σας που με ακούτε- ότι και Χριστιανοί μας κάνουν εκτρώσεις! Και Χριστιανοί μας κάνουν εκτρώσεις, και Χριστιανοί μας κάνουν μοιχείες!... Θα μου πείτε: «Ε, τότε... τότε είμαστε άξιοι πολλών δακρύων και πολλών οδυρμών!». Γι' αυτό ακριβώς έχουμε πρόβλημα στο πώς θα σταθούμε σαν Χριστιανοί μέσα σ' έναν τέτοιο διεφθαρμένο κόσμο.

Λέγει ο άγιος Ιγνάτιος στον άγιο Πολύκαρπο πάλι: «Ταις αδελφαίς μου προσλάλει αγαπάν τον Κύριον, και τοις συμβίοις αρκείσθαι σαρκί και πνεύματι»[35]. Πες στις αδερφές μου, λέει, στις γυναίκες, στις Χριστιανές, να αγαπάνε τον Θεό και να αρκούνται στον σύζυγό τους σαρκικά και πνευματικά. Θα το ξαναπώ -εύσχημος τρόπος: οι γυναίκες να αρκούνται στους συζύγους τους. «Ο άνδρας μου». ή: «Η γυναίκα μου». τίποτε άλλο.

Το λέγει κι ο απόστολος Παύλος αυτό. και μάλιστα, αναφερόμενος στο θέμα της ανηθικότητας, λέει στους Θεσσαλονικείς το εξής: «το μη υπερβαίνειν και πλεονεκτείν εν τω πράγματι τον αδελφόν αυτού», πλεονεκτείν και υπερβαίνειν, δεν θα βγεις από τα όρια του γάμου, δεν θα κοιτάξεις τρίτον άνθρωπο, «διότι έκδικος ο Κύριος περί πάντων τούτων... ου γαρ εκάλεσεν ημάς ο Θεός επί ακαθαρσία, αλλ' εν αγιασμό»[36].

Τί θα πει λοιπόν είμαι Χριστιανός μέσα στον κόσμο αυτό; Δεν τρέχω στη μοιχεία. Κι αν είμαι νέος, αν είμαι άγαμος, δεν τρέχω στην πορνεία. μένω σώφρων, για να έρθει η Εκκλησία μ' εκείνα τα στεφάνια, είτε αγόρι είμαι είτε κορίτσι, να με στεφανώσει στον στίβο της αγνότητας

και της παρθενίας. Και για το κορίτσι και για το αγόρι. Αυτό θα πει είμαι Χριστιανός μέσα σ' έναν κόσμο διεφθαρμένο.

Οι Χριστιανοί έχουν σάρκα, αλλά δεν ζουν σαρκικά.

Έκτο. «Εν σαρκί τυγχάνουσιν -οι Χριστιανοί- αλλ' ου κατά σάρκα ζώσιν.»[37] Αυτή είναι, θα λέγαμε, μια περιληπτική έκφραση του πνευματικού ανθρώπου. Οι Χριστιανοί βρίσκονται εν σαρκί, «εν σαρκί τυγχάνουσιν», είναι με σάρκα, όπως τώρα δηλαδή κι εγώ κι εσείς είμαστε με το σώμα μας και έχουμε την ύπαρξή μας, «αλλ' ου κατά σάρκα ζώσιν», δεν ζουν όμως σαρκικά.

Ο Θεός δημιούργησε την ύλη και το σώμα, για να υψώνεται όμως προς τον Θεό. Αλλά από τη στιγμή που αυτό δεν γίνεται και το σώμα αποκόπτεται από τον Θεό, τότε το σώμα γίνεται ψυχικό, γίνεται βιολογικό, γίνεται σαρκικό. Μας θυμίζει αυτό που λέει ο Θεός για τους ανθρώπους της εποχής του κατακλυσμού. «ου μη καταμείνη το πνεύμα μου εν τοις ανθρώποις τού-τοις εις τον αιώνα», δεν θα μείνει το Πνεύμα μου το Άγιον σ' αυτούς, «διά το είναι αυτούς σάρκας»[38]!

Μα, σάρκες δεν ήταν; Δεν εννοεί αυτό, αλλά ότι οι σάρκες, τα σώματά τους, έγιναν σαρκικά, δηλαδή έπεσαν βαρειά προς τη γη, αντί να ανεβούν προς τον Ουρανό. Γι' αυτό ο Χριστιανός και την ύλη ακόμη την πνευματώνει, όπως το ψωμί και το κρασί το μεταβάλλει ο Θεός σε Σάρκα και Αίμα Χριστού, ή όπως πνευμάτωσε ο Θεός Λόγος την σάρκα που προσέλαβε. Γράφει πάλι ο άγιος Ιγνάτιος στους Εφεσίους: «Α δε και κατά σάρκα πράσσετε, ταύτα πνευματικά εστιν. εν Ιησού γαρ Χριστώ πάντα πράσσετε.»[39]. Το «πράσσετε» δεν είναι Προστακτική. είναι Ενεστώτας. Δηλαδή εκείνα τα οποία πράττετε σαρκικά και είναι εν Χριστώ, λέει, αυτά τελικά μεταβάλλονται σε πνευματικά. Είμαστε σ' ένα τραπέζι. Τι είναι το τραπέζι; Η διαδικασία κατά την οποία βάζουμε φαί, ψωμί και νερό στο στομάχι μας. κάτι σαρκικό θα λέγαμε. Αν όμως γίνει όπως θέλει ο Θεός, το τραπέζι αυτό λέγεται πνευματικό. Δεν τρώμε πνεύμα... αλλά το σαρκικό, το υλικό, το μεταβάλλουμε σε κάτι το πνευματικό, σε κάτι το ανώτερο.

Το κριτήριο των υλικών πραγμάτων, αγαπητοί μου, είναι ο Ιησούς Χριστός. Γι' αυτό γράφει και ο απόστολος Παύλος: «παν ο ουκ εκ πίστεως, αμαρτία εστιν»[40], ό,τι δεν προέρχεται από την πίστη, είναι αμαρτία. Δηλαδή ακόμα και τα πιο θαυμάσια πράγματα, όταν δεν είναι εκ πίστεως, δηλαδή όταν είναι έξω από τον Ιησού Χριστό, είναι αμαρτία. Γι' αυτό, πολύ σύντομα, σας λέγω το εξής. Προσέχετε από τους κυκλοφορούντες ουμανισμούς, τους ανθρωπισμούς. γιατί όλοι αυτοί οι ουμανισμοί μιλάνε για τον άνθρωπο, αλλά χωρίς τον Θεό. μιλάνε για την ειρήνη, αλλά χωρίς τον Χριστό. μιλάνε για πνεύμα, αλλά χωρίς το Πνεύμα το Άγιο.

Τα πάντα θεώνται υπό το πρίσμα του Ουρανού.

Έβδομο. «Επί γης διατρίβουσιν, αλλ' εν ουρανών πολιτεύονται.»[41] Είναι η προηγούμενη έννοια με μια άλλη έκφραση. Στη γη ζουν, αλλά στον Ουρανό πολιτεύονται οι Χριστιανοί. Τα έργα τους είναι επίγεια, όπως και η ζωή τους. αλλά βιώνουν το του Αποστόλου, «ημών το πολίτευμα εν ουρανοίς υπάρχει»[42], διότι εκεί είναι η πατρίδα τους. Όλα τα έργα τους περνούν πάντα από το κριτήριο του Ουρανού. τα πάντα θεώνται υπό το πρίσμα του Ουρανού. το κάθε επίγειο συμφέρον σε οποιονδήποτε τομέα της ζωής τους κρίνεται πάντοτε από το ουράνιο συμφέρον.

Μου λένε να πάω για μια δουλειά που θα βγάλω πολλά. Πώς θα κρίνω; «Για το συμφέρον σου είναι» θα μου πουν. Πώς θα κρίνω; «Μα, για το συμφέρον σου είναι!» Το αν είναι ή δεν είναι συμφέρον θα κριθεί με βάση τον Ουρανό. Μήπως αυτό με κάνει να ζημιώσω πνευματικά; Τι λέει ο Κύριος; «Αν το μάτι σου το δεξιό σε σκανδαλίζει, βγάλ' το.»[43] Τι θα πει αυτό; Αν αυτό το συμφέρον σου είναι τόσο σπουδαίο, σαν το δεξί σου μάτι ή σαν το δεξί σου χέρι, τότε κόφ' το, βγάλ' το, γιατί σε συμφέρει να μεις στη Βασιλεία του Θεού χωρίς αυτό το κάποιο συμφέρον.

Συνεπώς, αγαπητοί μου, για οποιοδήποτε επίγειο συμφέρον μας -βασικό αυτό που σας λέω και πολύ γενικό- σαν Χριστιανοί μέσα στον κόσμο αυτό, θα έχουμε το εξής κριτήριο: Αυτό που θεωρώ συμφέρον, είναι συμφέρον ουράνιο ή δεν είναι; Αν είναι συμφέρον ουράνιο, θα κάνω αυτό που υπάρχει μέσα στον κόσμο αυτό. αν δεν είναι, θα το αρνηθώ. Θα με αποκαλέσουν κουτό. Η έννοια όμως του κουτού και του έξυπνου δεν είναι στο πρόσκαιρο, αλλά στο μόνιμο. Εάν εγώ κερδίσω τη Βασιλεία του Θεού κι εσύ στο τέλος τη χάσεις, έλα τότε να μου πεις ποιος είναι ο έξυπνος και ποιος είναι ο κουτός.

Οι Χριστιανοί με τη ζωή τους ξεπερνούν τους πολιτειακούς νόμους.

Όγδοο, και τελευταίο. «Πείθονται τοις ωρισμένοις νόμοις -οι Χριστιανοί- και τοις ιδίοις βίοις νικῶσι τοὺς νόμους.»[44] Τί ωραίο! Πείθονται, λέει, στους ανθρώπινους νόμους, τους νόμους της πολιτείας. αλλά με τον τρόπο που ζούνε ξεπερνούνε τους νόμους. Αυτό αποτελεί θέση ιδεώδους πολιτείας, όπου οι νόμοι μένουν αργοί επειδή δεν υπάρχει παραβάτης!

Ο Πλάτων θα ζήλευε! κι αυτός είχε ονειρευτεί μία τέτοια πολιτεία. αλλά η ιδεώδης πολιτεία, όπως την ονειρεύτηκε και τη ζήλεψε, έμεινε γι' αυτόν και για τους επιγόνους του μία ουτοπία. Την ιδεώδη πολιτεία μόνον οι αληθινοί Χριστιανοί μπορούν να την επιτύχουν. Αν όμως στις χριστιανικές μας κοινωνίες, κατά δυστυχίαν, υπάρχει ο νόμος και ο χωροφύλακας, είναι γιατί δεν ζούμε ευαγγελικά.

Οι Χριστιανοί έχουν υποχρέωση να τηρούν τους νόμους της πολιτείας, εφ' όσον όμως αυτοί οι νόμοι δεν αντίκεινται στον νόμο του Θεού. Γι' αυτό οι Χριστιανοί είναι νομοταγείς, είναι οι πλέον νομοταγείς πολίτες. Αλλ' όταν ο νόμος της πολιτείας αντίκειται στον νόμο του Θεού, τότε αρνούνται, και μεταβάλλονται σε Μάρτυρες.

Η ευαγγελική ζωή δεν είναι σε καμία περίπτωση ουτοπία. ο καθένας μπορεί να τη ζήσει, εάν θέλει.

Αγαπητοί μου, η ευαγγελική εφαρμογή σε κάθε εποχή δεν είναι ουτοπία. Όταν πηγαίνουμε και παρακολουθούμε έναν κύκλο μελέτης Αγίας Γραφής και όταν εκκλησιαζόμαστε και προσευχόμαστε, δείχνουμε ότι επιθυμούμε να ζήσουμε την ευαγγελική ζωή. αλλά μη γεννηθεί μέσα μας η αντίληψη ότι αυτή η ευαγγελική ζωή είναι μία ουτοπία. είναι θέμα σωστής πίστεως. Απ' τη στιγμή που θα πιστέψω σωστά και θα πάρω σωστά τα πράγματα, θα ξεκινήσω και θα βρω ποια θα είναι η θέση μου στην παρούσα ζωή μέσα σ' έναν κόσμο διεφθαρμένο, που ολοταχώς αποστατεί από τον Θεό.

Η παρουσία των Χριστιανών αποτελεί ένα διαρκές ιστορικό θαύμα, και οι νέοι άνθρωποι -προ παντός οι νέοι, και κάνω έκκληση στους νέους- μπορούν να ζήσουν αυτό το θαύμα, αρκεί να το θέλουν. Είναι εκείνο που γράφει, που σημειώνει στην πρώτη του επιστολή ο ευαγγελιστής Ιωάννης. «και αυτή εστίν η νίκη η νικήσασα τον κόσμον, η πίστις ημών»⁴⁵. Και με την πίστη αυτή στον Ιησού Χριστό, νικούν τον κόσμο.

«Όπως είναι η ψυχή στο σώμα, είναι και οι Χριστιανοί στον κόσμο»!

Χωρίς να αναλύσω, θα σας διαβάσω και μερικά υπόλοιπα από την Προς Διόγνητον επιστολή.

«Αγαπῶσι πάντας -οι Χριστιανοί- και υπό πάντων διώκονται.

»Αγνοοῦνται, και κατακρίνονται. Θανατοῦνται, και ζωοποιούνται.

»Πτωχεύουσι, και πλουτίζουσι πολλούς. πάντων υστεροῦνται, και εν πάσι περισσεύουσιν.

»Ατιμούνται, και εν ταις ατιμίαις δοξάζονται, βλασφημούνται, και δικαιούνται.

»Λοιδороῦνται, και ευλογούσιν. υβρίζονται, και τιμώσιν.

»Αγαθοποιούντες ως κακοί κολάζονται. κολαζόμενοι χαίρουσιν ως ζωοποιούμενοι.

»Απλῶς δ' εἰπεῖν, ὅπερ εστίν εν σώματι ψυχῆ, τούτ' εἰσιν εν κόσμῳ Χριστιανοί»⁴⁶, και με λίγα λόγια, λέει η Προς Διόγνητον, κλείνοντας το θέμα μας, όπως είναι η ψυχή στο σώμα, έτσι είναι και οι Χριστιανοί στον κόσμο.

Οι Χριστιανοί είναι το «άλας της γης» και το «φως του κόσμου»!

«Αυτοί δε συνέχουσι τον κόσμον»[47]. Αν ο κόσμος υπάρχει ακόμα, αν ο κόσμος αυτός, που ολοταχώς φεύγει από τον Θεό σαν ένας διάπτοντας αστέρας, αν αυτός ο κόσμος αποστατεί και δεν καταστρέφεται ακόμα, είναι γιατί υπάρχουν οι Χριστιανοί, είναι γιατί αυτοί συνέχουν, συγκρατούν τον κόσμο!

Αγαπητοί, αυτή είναι η θέση των Χριστιανών στον κόσμο. Οι Χριστιανοί είναι το «φως του κόσμου», είναι το «άλας της γης».[48]

- 1. Βλ. Δευτ. 26,16-19.
- 2. Βλ. Ρωμ. 1,6-7.8,28. Α' Κορ. 1,2. 24. Ιουδ. 1,1. Αποκ. 17,14.
- 3. Βλ. Ψαλμ. 88,4.104,6. Σ. Σολ. 3,9. Ησ. 65,9. 14. Ματθ. 20,16.

- 4. Βλ. Σ. Σολ. 3, 9. Εφεσ. 1,1. Α' Τιμ. 4, 3. Αποκ. 17, 14 κ.α.
- 5. Ιωάν. 2,15.
- 6. Άγ. Ισαάκ ο Σύρος, Ευρεθέντα Ασκητικά, ανατύπ. Ιωακείμ Σπετσιέρη, Λόγος Λ', Εκδ. Ρηγοπούλου, Θεσ/νίκη 1978, σ. 131.
- 7. Βλ. Ιωάν. 2,16.
- 8. Αγ. Κλήμης Ρώμης, Β' Προς Κορινθίους, κεφ. 1, παρ. 2, 3.
- 9. Άγ. Ιωάννης Χρυσόστομος, Εις τον Λάζαρον, MPG 48, σ. 995: «Μεγάλη ασφάλεια προς το μη αμαρτάνειν των Γραφών η ανάγνωσις, μέγας κρημνός και βάραθρον βαθύ των Γραφών η άγνοια, μεγάλη προδοσία δωτηρίας το μηδέν από των θείων ειδέναι νόμων. τούτο και αιρέσεις έτεκε, τούτο και βίον διεφθαρμένον εισήγαγε, τούτο τα άνω κάτω πεποίηκεν.»
- 10. Προς Διόγνητον, ΒΕΠΕΣ 2, V, 1-4. Έκδ. Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήναι 1955, σ. 253.
- 11. Βλ. Αγίου Αυγουστίνου, Αι εξομολογήσεις, Μετάφραση Ανδρέα Δαλέζιου, Έκδοση 6η, Τεύχος Α', Αθήναι 1980, σ. 182. «Σου εζήτησα την αγνότητα, και Σου είπα: "Δώσε μου την αγνότητα, την εγκράτεια, αλλ' όχι αμέσως", διότι εφοβούμουν μήπως, εάν με εισήκουες, θα εθεράπευες αμέσως την φιληδονία μου, την οποίαν επροτιμούσα να απολαμβάνω, παρά να καταστέλλω.»
- 12. Ρωμ. 12, 15. Πρβλ. Ψαλμ. 34, 13-14. Σ. Σειρ. 7, 32-36. Α' Κορ. 12,12-30. Α' Ιωάν. 1, 3-7. κ.α.
- 13. Εκκλ. 7, 2-4.
- 14. Α' Κορ. 5,9-11.
- 15. Πρβλ. Ησ. 52, 11. Ιεζ. 20, 34. 41. Σοφ. 3, 20. Ζαχ. 10, 3. Αποκ. 18, 4.
- 16. Προς Διόγνητον, ΒΕΠΕΣ 2, V, 5. Έκδ. Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήναι 1955, σ. 253.
- 17. Εβρ. 13,14
- 18. Α' Κορ. 7, 30.
- 19. Λουκ. 12,19.
- 20. Πράξ. 20, 34.
- 21. Εβρ. 10, 34.
- 22. Προς Διόγνητον, ΒΕΠΕΣ 2, V, 6. Έκδ. Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήναι 1955, σ. 253.
- 23. Γέν. 12,1.
- 24. Ψαλμ. 23,1. Α' Κορ. 10, 26.
- 25. Προς Διόγνητον, ΒΕΠΕΣ 2, V, 6. Έκδ. Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήναι 1955, σ. 253.
- 26. Αγ. Ιγνάτιος, Προς Πολύκαρπον, ΒΕΠΕΣ, V, 40. Έκδ. Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήναι 1955, σ. 283.
- 27. Βλ. Α' Κορ. 5,1-11.
- 28. Διδαχή των δώδεκα Αποστόλων, ΕΠΕ, κεφ. ε', στ. 1-3, Εκδ. Οίκ. Ελ. Μερετάκη, «Το Βυζάντιον», Θεσ/νίκη 1993, σ. 16.
- 29. Διδαχή των δώδεκα Αποστόλων, ΕΠΕ, κεφ. δ', στ. 9, Εκδ. Οίκ. Ελ. Μερετάκη, «Το Βυζάντιον», Θεσ/νίκη 1993, σ. 16.
- 30. Βλ. Άγ. Γρηγόριος ο Ναζιανζηνός, Απολογητικά, MPG 35, Λόγος Β', παρ. ις', σ. 435,12: «τω όντι γαρ αύτη μοι φαίνεται τέχνη τις είναι τεχνών, και επιστήμη επιστημών, άνθρωπον άγειν, το πολυτροπώτατον ζών και ποικιλώτατον».
- 31. Προς Διόγνητον, ΒΕΠΕΣ 2, V, 7. Έκδ. Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήναι 1955, σ. 253.
- 32. Άγ. Ιωάννης ο Χρυσόστομος, Κατά Μεθυόντων, MPG 50, Λόγος Α', παρ. α', σ. 433: «Απόλαυε λουτρών, μέτεχε τραπέζης, οινοποσία κέχρησο συμμέτρω, καν κρεών απογεύεσθαι μέλλης, ο κωλύων ουδείς. πάντων απόλαυσον, μόνον αμαρτίας απόστηθι».

- 33. Βλ. Λουκ. 14,16-24.
- 34. Άγ. Ισαάκ ο Σύρος, Ευρεθέντα Ασκητικά, ανατύπ. Ιωακείμ Σπετσιέρη, Λόγος Ζ', Εκδ. Ρηγοπούλου, Θεσ/νίκη 1978, σ. 33.
- 35. Άγ. Ιγνάτιος, Προς Πολύκαρπον, ΒΕΠΕΣ, V, 40. Έκδ. Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήναι 1955, σ. 283.
- 36. Α' Θεσ. 4, 6-7.
- 37. Προς Διόγνητον, ΒΕΠΕΣ 2, V, 8. Έκδ. Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήναι 1955, σ. 253.
- 38. Γέν. 6, 3.
- 39. Άγ. Ιγνάτιος, Προς Εφεσίους, ΒΕΠΕΣ VIII, Έκδ. Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήναι 1955, σελ. 266, 8.
- 40. Ρωμ. 14, 23.
- 41. Προς Διόγνητον, ΒΕΠΕΣ 2, V, 9. Έκδ. Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήναι 1955, σ. 253.
- 42. Φιλιπ. 3, 20.
- 43. Ματθ. 5, 29.18, 9. Μάρκ. 9, 47.
- 44. Προς Διόγνητον, ΒΕΠΕΣ 2, V, 10. Έκδ. Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήναι 1955, σ. 253.
- 45. Α' Ιωάν. 5,4.
- 46. Προς Διόγνητον, ΒΕΠΕΣ 2, V, 11 - VI, 1. Έκδ. Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήναι 1955, σ. 253.
- 47. Προς Διόγνητον, ΒΕΠΕΣ 2, VI, 7. Έκδ. Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήναι 1955, σ. 253.
- 48. Βλ. Ματθ. 5,13-14.

“ΛΟΓΟΙ ΑΦΥΠΝΙΣΕΩΣ”

† π. ΑΘΑΝ. ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΥ
 ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΚΟΜΝΗΝΕΙΟΥ
 ΣΤΟΜΙΟΝ ΛΑΡΙΣΗΣ
 ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΚΥΨΕΛΗ»